
Η Σεξουαλική Εκμετάλλευση των Γυναικών

Η περίπτωση των ανεπίσημων μεταναστριών

του Ιορδάνη Ψημμένου*

Πιστεύω πως η κοινωνιολογική προσέγγιση της σωματικής και κοινωνικής εκμετάλλευσης της Γυναίκας είναι σήμερα πιο απαραίτητη από ποτέ. Αυτό, επειδή προσεγγίζει το πλαίσιο και τις διαδικασίες που παράγουν και αναπαράγουν αυτή την εκμετάλλευση.

Στην Ελλάδα έχουν γίνει, μέχρι στιγμής, τέσσερις μελέτες για την κακοποίηση των γυναικών, και ιδίως των ανεπίσημων μεταναστριών. Το 1996 παρουσίασα τη δική μου προσφορά στο χώρο που αναφερόταν στη μετανάστευση από τα Βαλκάνια και στον κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστατών στην Ελλάδα. Ταυτόχρονα, η καθηγήτρια του Πανεπιστημίου του Leicester Annie Phiracklea παρουσίασε τη μελέτη της για την εκμετάλλευση των Φιλιππινέζων στο χώρο της Αθήνας, ενώ το 1997 παρουσιάστηκε στο συνέδριο της ESA στη Σαντορίνη η μελέτη των G. Lazarides και K. Romaniszyn για τις Αλβανίδες και τις Πολωνέζες στο χώρο της Αθήνας και της Κέρκυρας. Απ' όλες τις μέχρι τώρα μελέτες συμπεραίνουμε ότι υπάρχει αύξηση της μετανάστευσης γυναικών προς την Ελλάδα και ταυτόχρονα αύξηση της άτυπης και παράνομης απασχόλησης των γυναικών. Οι λόγοι που συνήθως αναφέρονται για την αύξηση αυτή είναι η φτώχεια και η ανεργία στις χώρες της πρώην Σοσιαλιστικής Ευρώπης. Ενώ, ταυτόχρονα, η αύξηση των υπηρεσιών και η χαμηλή έως ανύπαρκτη δυνατότητα που υπάρχει

στην Ελλάδα για την ένταξη των γυναικών αυτών σε νόμιμες και άλλου είδους εργασίες οδηγούν στη σωματική και κοινωνική κακοποίηση των γυναικών.

Οι παραπάνω εκθέσεις, μαζί με την πρόσφατη έκθεση του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας (1997) για την αύξηση της πορνείας και της σεξουαλικής κακοποίησης των γυναικών από τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες της Ευρώπης, καταλήγουν στο ότι υπάρχει άνθιση της βίαιης ή μη μεταφοράς γυναικών και ανηλίκων στις χώρες της Ε.Ε. Μαζί με τους διεθνείς οργανισμούς η προσφορά μας χρειάζεται στην κατανόηση και θεωρητική ανάλυση του φαινομένου, στην οργάνωση κέντρων υποστήριξης και απεγκλωβισμού των γυναικών από την πορνεία και στην οριοθέτηση των δικαιωμάτων αυτών των γυναικών, ακόμα και αν δεν αποτελούν μέρος των αναγνωρισμένων υπηκόων αυτής της χώρας.

Για το θεωρητικό προσδιορισμό του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης των γυναικών σήμερα, λόγω της εργασίας τους στην βιομηχανία του sex, η εισήγηση θα επικεντρωθεί σε τρία κύρια σημεία: πρώτον, στην δημιουργία και εξάπλωση νέων τύπων / σχέσεων εργασίας, δεύτερον, στην μεθοδολογική προσέγγιση των γυναικών και της εμπειρίας τους, και τρίτον, στην ανάλυση των κυριότερων διαδικασιών αποξένωσης και κακοποίησης των γυναικών.

Σήμερα, η ίδια παγκόσμια οικονο-

μία δημιουργεί νέους χώρους εργασίας, νέες υποκατηγορίες εργαζομένων, όπου όχι μόνο αναπαράγεται ένα φτηνό και χωρίς κανένα συνδικαλιστικό ή άλλο δικαίωμα δυναμικό, αλλά και χωρίς τη δυνατότητα μόνιμης ύπαρξης στην κοινωνία (Glavanis 1995). Μιλάμε φυσικά για τη φυλετικοποίηση της ίδιας της εργασίας, που ανεπίσημοι μετανάστες και ανήλικοι, ως επί το πλείστον, αποτελούν ένα μεγάλο μέρος των σημερινών υπηρεσιών και ιδίως των υπηρεσιών προσωπικής υφής (Sassen 1991).

Ο ανεπίσημος μετανάστης παίζει καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη των ανερχόμενων στρωμάτων της πόλης αλλά και των παραδοσιακών μικρομεσαίων οικογενειακών επιχειρήσεων. Στις εργασίες άμεσης κατανάλωσης, όπως οι βιομηχανίες των fast-food, των μέσων διασκέδασης, και στις προσωπικές υπηρεσίες δευτερεύουσας σημασίας ο μετανάστης φαίνεται σαν κρίκος της προσαρμογής της τοπικής οικονομίας στην παγκόσμια πρόκληση αλλαγής της εργασίας και των δομών της. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ο ανεπίσημος μετανάστης έρχεται με την εργασία να αντικαταστήσει τη μηχανή, παράγοντας σε πολύ χαμηλές τιμές (π.χ. 2-3 χιλιάδες δραχμές, 1991-1993), και ζώντας στα αντικειμενικά όρια φυσικής ή σωματικής εξόντωσης, αφού η κατανάλωση που κάνει είναι μικρότερη κάθε ανεκτού ορίου επιβίωσης (λιγότερο από 1.000 θερμίδες την ημέρα) (Murray 1993).

Μέσα σε αυτές τις εργασίες δημιουργείται ένας ξεχωριστός χώρος ζωής, που λειτουργεί σαν νησίδα αποσχόλησης εκείνων που ήδη η Ε.Ε., με το ισχύον νομικό και οικονομικό καθεστώς, έχει περιθωριοποιήσει (Rosenberg 1987). Αυτός ο χώρος μετατρέπεται σε περιφρακτικό, όσον αφορά τη θέση και τα δικαιώματα του ανθρώπου στην πόλη της υποδοχής (Psimmenos 1995, Goldberg 1993).

Η κοινωνιολογική μελέτη για τη ζωή των ανεπίσημων μεταναστών που έγινε την περίοδο 1991-1995 στην Αθήνα κατέγραψε τις άμεσες εμπειρίες τριάντα περίπου γυναικών και ανήλικων κοριτσιών από την Αλβανία, που εκείνη τη συγκεκριμένη εποχή εργάζονταν στην πορνεία και στη βιομηχανία διασκέδασης.

Ένας μεγάλος αριθμός ήταν ανήλικα παιδιά από την Αλβανία, ηλικίας 14-15 χρονών (το μικρότερο 10 χρονών). Στη βιομηχανία του sex καθώς και στις εργασίες του δρόμου εμπλέκονταν και μικρά αγόρια ηλικίας 8-10 χρονών. Αυτά τα παιδιά συμμετείχαν στη δημιουργία πορνογραφικού υλικού (για κατανάλωση στην Ελλάδα ή σε άλλες χώρες της Ε.Ε.). Επίσης, πρόσφεραν για σεξουαλική χρησιμοποίηση το σώμα τους σε επώνυμους καλλιτέχνες της Αθήνας και σε πλούσια ζευγάρια της τρίτης ηλικίας και συντελούσαν στην παράνομη μεταφορά χρήματος από τους οίκους ανοχής προς τους Έλληνες και Αλβανούς προστάτες καθώς και στην πώληση στους δρόμους της πόλης ειδών που ξεμένουν στις αποθήκες καταστημάτων.

Η ιστορία των ανήλικων μεταναστών και των γυναικών από την Αλβανία δεν είναι εύκολο να αναλυθεί. Περικλείει πολλές πλευρές, που εδώ θα ήταν λίγο δύσκολο να ειπωθούν, λόγω χώρου και χρόνου.

Οι περισσότερες από τις ενήλικες και ανήλικες Αλβανίδες που εξέτασε η έρευνα ήταν εξαρτημένες από χημικές ναρκωτικές ουσίες και ήρθαν στην Ελλάδα όχι πάντως για να δουλέψουν στην βιομηχανία του sex.

Βέβαια υπήρχε και ένας πολύ μικρός αριθμός ενήλικων, που στην Αλβανία εξασκούσαν το ίδιο επάγγελμα και που με τον ερχομό τους και τη δικτύωσή τους στην Αθήνα άνοιξαν δικούς τους οίκους ανοχής. Για τα ανήλικα παιδιά ίσως μπορούμε να παρατηρήσουμε ότι μερικά είχαν απασχοληθεί, άλλα είχαν παρανόμως εισαχθεί από ξένους προς τα παιδιά Αλβανούς και Έλληνες και μερικά ήρθαν με φίλους ή συγγενικά πρόσωπα. Θα πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι ορισμένα παιδιά, από ό,τι μπόρεσε να διακρίνει η έρευνα, είχαν υποστεί και σεξουαλική κακοποίηση στη χώρα προέλευσης από συγγενείς και σωματική και σεξουαλική κακοποίηση στη χώρα υποδοχής. Εδώ θα πρέπει να τονιστεί ότι χρειάζεται άμεση έρευνα από τις αρμόδιες υπηρεσίες προστασίας παιδιού στην Ελλάδα, γιατί φαίνεται ότι τόσο η τελευταία όσο και η Γερμανία και η Πορτογαλία παρουσιάζουν το μεγαλύτερο ποσοστό σεξουαλικής και σωματικής κακοποίησης ανήλικων μεταναστών από την πρώην Σοσιαλιστική Ευρώπη.

Από την έρευνα διαπιστώθηκαν τα εξής: Πρώτον, το εμπόριο ανήλικων και ενηλίκων μεταναστών στη βιομηχανία του sex δεν είναι τωρινό φαινόμενο, αλλά τείνει να εξαπλωθεί στην ελληνική κοινωνία και να πάρει μεγάλες διαστάσεις λόγω της πολιτικής κοινωνικού αποκλεισμού που έχει επιβάλει η συνθήκη του Schengen και η νέα μορφή χρησιμοποίησης των μεταναστών. Οι αποκλεισμοί από το καθεστώς της αναγνώρισης ύπαρξης καθώς και η ρευστοποίηση δικαιωμάτων και κοινωνικών ελέγχων από το κράτος δημιουργούν εργασίες που, με τη σειρά τους, περιθωριοποιούν περισσότερο τους μετανάστες.

Δεύτερον, ιδιαίτερα ευάλωτες είναι οι γυναίκες και τα παιδιά. Η δημιουργία επαγγελματιών, όπως αυτά που στηρίζουν την πορνογραφία, τις οικιακές υπηρεσίες ή τα επαγγέλματα του δρόμου ή ακόμα και τη βιομηχανία διασκέδασης στη χώρα μας παρά-

γουν χώρους περιφρακτικούς.

Τρίτον, η έρευνα μας έδειξε την ανάγκη ανάπτυξης της επιστημονικής αναζήτησης των αιτιών και των μεθόδων που εμπλέκονται στην μεταφορά ανήλικων και ενηλίκων γυναικών από την πρώην Σοσιαλιστική Ευρώπη. Επίσης, την ανάπτυξη αναζήτησης κοινωνικής και πολιτικής προστασίας από την ψυχολογική και σωματική κακοποίηση της ομάδας των ανθρώπων αυτών.

Τέταρτον, μια σειρά αλλαγών θα πρέπει να σημειωθεί όπως:

α) Ίσως θα πρέπει να σταματήσει στη χώρα μας να είναι ο εργοδότης υπεύθυνος της παραμονής και άδειας εργασίας των ενηλίκων γυναικών. Έχει παρατηρηθεί ότι ο εργοδότης εκβιάζει ηθικά και σωματικά μια σειρά γυναικών που δουλεύουν στη βιομηχανία είτε του sex είτε της διασκέδασης.

β) Ίσως θα πρέπει, όπως σε άλλες χώρες της Ευρώπης, να προχωρήσουμε στη δημιουργία κέντρου υποδοχής και προστασίας των ανήλικων μεταναστών, προσφέροντας πληροφόρηση και διάγνωση της κακοποίησης.

γ) Πρέπει να απαγορευθεί να εγκληματικοποιείται το θύμα καθώς και να κατανοηθεί ότι η ποινικοποίηση και η απέλαση δεν επιλύουν το πρόβλημα εμπορίου σαρκός, αλλά, αντιθέτως, το τροφοδοτούν.

δ) Χρειάζεται μια προσεκτική νομική και κοινωνική κάλυψη των όρων “εμπόριο σαρκός και πορνείας” και “εμπόριο γυναικών” για ημιμόνιμες εργασίες. Πολλές φορές παρατηρήθηκε ότι με το πρόσχημα του λεγόμενου “ιμπρεσάριου” γινόταν διακίνηση ναρκωτικών και πορνείας.

Τελειώνοντας την παρουσίαση ορισμένων θεμάτων γύρω από τη νέα εργασία και από το πώς παρεμβαίνει στη διαδικασία ή όχι κοινωνικού αποκλεισμού, θα ήταν ίσως σωστό να πούμε ότι βλέπουμε σήμερα την ανάπτυξη νέων κατηγοριών εργαζομένων. Ο κοινωνικός αποκλεισμός, εμπειρία όχι καθοριστική αλλά συγκεκριμένη, είναι αποτέλεσμα νομικών

και κοινωνικών εξαιρέσεων αλλά και οικονομικής παγκόσμιας ανακατάταξης στο χώρο της εργασίας, που δημιουργεί νησίδες οικονομικής δραστηριότητας ξεκομμένης και αυστηρά αντίθετης προς κάθε κοινωνική και ατομική εξέλιξη.

Στην Ελλάδα, λίγο πριν το 2000, βιώνουμε μια κατάσταση υποβάθμι-

σης των δικαιωμάτων, η οποία σήμερα χαρακτηρίζεται από παντελή έλλειψη διαλόγου ανάμεσα σε αυτούς που έχουν και σε αυτούς που δεν έχουν, από ψυχολογική και οικονομική βία σε βάρος ορισμένης κατηγορίας εργαζομένων και από τη δημιουργία ενός νέου καταμερισμού εργασίας. Αυτό το τελευταίο έχει να κάνει όχι με γεω-

γραφικές αντιθέσεις αλλά με μεταφορά της ανάπτυξης προς μια μόνο ομάδα ανθρώπων. Τρανταχτό παράδειγμα αυτής της νέας κατάστασης είναι οι ανεπίσημοι μετανάστες της Αθήνας και η παράλληλη δημιουργία εργασίας, που χαρακτηρίζεται από την άμεση ρευστοποίηση κοινωνικών και ηθικών δικαιωμάτων.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Abrams, P. (1979): *Work Urbanism and Inequality*, Weidenfeld and Nicholson: London.
- Cordova, E. (1986): "A typical employment pattern", *Social and Labour Bulletin*, No 1.
- Gorz, A. (1989) *Critique of Economic Reason*, Verso: UK.
- Golderb, D. (1993), "Polluting the body politic", στο Cross A., M. Keith (eds), *Racism, the city and the state*, Routledge: UK.
- Gregory, U. (1985): *Social Relations and Spatial Structures*, McMillan Publishers: London.
- Glavanis P. (1995) "Οι νέοι είλωτες στη Ευρωπαϊκή Ένωση", στο Ψημμένος Ι., *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια: Κοινωνικός Αποκλεισμός στην Αθήνα*, Glory Book - Παπαζήσης: Αθήνα.
- Harvey, D. (1989), *The condition of postmodernity*, Basil Blackwell: London.
- Hobsbawn, E. (1994) *Age of extremes*, Penguin: London.
- Moore, J., R. Pinderhughes (1996), *In the: Barrios, Latinos and the underclass debate*, Russel Sade: N.Y.
- I.O.M (1995): *Trafficking and prostitution: The growing exploitation of migrant women from central and eastern Europe*, IOM: Geneva.
- Morales, R. (1983), "Transitional labour: Undocumented Workers in the L.A. Automobile Industry", *International Migration Review*, No 17, Vol. 4.
- Murray, C. (1993) "Class and Underclass", *TLS*, May 21.
- Mingione E., M. Magatti (1994): "Follow up to the white paper: The informal sector", European Commission: Brussels.
- Piore, M., F. Sabel (1984) *The Second Industrial Divide Possibilities for prosperity*, Basic Books: N.Y.
- Psimmenos, I. (1993): "The E.C. single market and employees participation", *Utilities Policy*, January.
- Ψημμένος, Ι. (1995), *Μετανάστευση από τα Βαλκάνια: Κοινωνικός αποκλεισμός στην Αθήνα*, Glory Book - Παπαζήσης: Αθήνα.
- Psimmenos, I. (1997), *Globalisation and Employee Participation*, Avebury: Albershot.
- Rosenberg, S. (1987), "From Segmentation to flexibility", *International Institute of Labour Studies*, I.L.O.: Geneva.
- Sassen, S. (1991) *The Global City*, Cambridge University Press: N.Y.
- Sassen, S. (1988), *The Mobility of Labor and Capital*, Cambridge University Press: N.Y.

* Ο κ. Ι. Ψημμένος είναι Διδάκτωρ της Κοινωνιολογίας